

Економічні науки

УДК 657: 658

Шот Анна Петрівна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку, аналізу і контролю
Львівський національний університет імені Івана Франка*

Shot Anna

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Accounting, Analysis and Control
Lviv Ivan Franko National University
ORCID: 0000-0002-9156-501X*

Пащенко Анастасія Валеріївна

*здобувач
Львівського національного університету імені Івана Франка*

Pashchenko Anastasiia

*Education Seeker of the
Lviv Ivan Franko National University*

**СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОБЛІКУ, ЗВІТНОСТІ ТА
ОПОДАТКУВАННЯ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ
MODERN APPROACHES TO ACCOUNTING, REPORTING AND
TAXATION OF SMALL BUSINESSES**

***Анотація.** Вступ. Сфера обліку, звітності та оподаткування суб'єктів малого підприємництва є важливим елементом економічної системи, який забезпечує ефективне функціонування бізнесу, сприяє його прозорості та стабільності. У сучасних умовах економічного розвитку, коли малі підприємства відіграють ключову роль у створенні робочих*

місць і стимулюванні інновацій, питання їхнього обліку та оподаткування набувають особливої актуальності.

Мета. Метою дослідження є аналіз сучасних підходів до обліку, звітності та оподаткування малих підприємств, виявлення основних проблем в цій сфері, а також розробка рекомендацій для покращення фінансового менеджменту суб'єктів малого підприємництва в умовах постійних змін.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: 1) наукова література та статті — опрацьовано сучасні наукові дослідження, публікації у фахових журналах, що висвітлюють питання обліку, звітності та оподаткування малого бізнесу; 2) законодавчі та нормативні акти — використано актуальні правові документи, які регулюють облікову політику, податкові режими та вимоги до звітності малих підприємств.

В процесі здійснення дослідження було використано наступні наукові методи: порівняльний аналіз — застосовано для оцінки відмінностей між загальною та спрощеною системами обліку; методи формалізації, аналізу та синтезу — для глибокого вивчення матеріалів проведено аналітичний огляд наявних досліджень і документів, що дозволило узагальнити різні підходи до обліку й оподаткування; логічного узагальнення результатів (формулювання висновків).

Результати. У науковій статті розкрито критерії поділу підприємств на малі та мікропідприємства. Здійснено порівняльний аналіз механізму застосування загальної та спрощеної систем оподаткування для підприємств. Зазначено, що війна в Україні спонукала уряд до введення спеціальних податкових пільг та відстрочок, які мають на меті полегшити фінансовий тягар на малий бізнес в умовах кризи. Виділено ключові зміни спрощеної системи обліку та оподаткування в умовах воєнного стану 2023 року. Охарактеризовано особливості в обліку, які

включають зокрема відображення господарських операцій в місяці, коли вони відбулися. Також наведено методи обліку на малих підприємствах. Визначено чинники впливу на сферу обліку і оподаткування малих підприємств.

Перспективи. В подальших наукових дослідженнях пропонується слід звернути увагу на спрощення звітності для малого бізнесу, що дозволить зменшити адміністративне навантаження на підприємців. Крім того, розробка державних програм підтримки, включаючи податкові пільги та фінансові стимули, може допомогти малим підприємствам адаптуватися до кризових умов. Ефективне управління фінансами в таких умовах допоможе забезпечити стійкість і зберегти важливі ресурси для подальшого відновлення та зростання.

Ключові слова: малі підприємства, фінансова звітність, спрощена система оподаткування, облік.

Summary. *Introduction.* The field of accounting, reporting and taxation of small business entities is an important element of the economic system, which ensures the efficient functioning of business, contributes to its transparency and stability. In today's conditions of economic development, when small businesses play a key role in creating jobs and stimulating innovation, the issues of their accounting and taxation become particularly relevant.

Purpose. The purpose of the study is to analyze modern approaches to accounting, reporting and taxation of small businesses, to identify the main problems in this area, as well as to develop recommendations for improving the financial management of small business entities in conditions of constant change.

Materials and methods. The research materials are: 1) scientific literature and articles — modern scientific studies, publications in professional magazines covering the issues of accounting, reporting and taxation of small

business were elaborated; 2) legislative and regulatory acts — relevant legal documents that regulate accounting policy, tax regimes and reporting requirements of small enterprises were used.

In the process of carrying out the research, the following scientific methods were used: comparative analysis — applied to assess the differences between the general and simplified accounting systems; methods of formalization, analysis and synthesis - for the in-depth study of materials, an analytical review of existing studies and documents was carried out, which made it possible to generalize different approaches to accounting and taxation; logical generalization of results (formulation of conclusions).

Results. The scientific article discloses the criteria for dividing enterprises into small and micro-enterprises. A comparative analysis of the mechanism of application of the general and simplified taxation systems for enterprises was carried out. It is noted that the war in Ukraine prompted the government to introduce special tax benefits and deferrals aimed at easing the financial burden on small businesses in times of crisis. The key changes to the simplified system of accounting and taxation in the conditions of martial law in 2023 are highlighted. Features in accounting are characterized, which include, in particular, the display of economic transactions in the months in which they took place. Accounting methods for small enterprises are also given. Factors influencing the accounting and taxation of small enterprises are determined.

Discussion. In further research, it is suggested that attention should be paid to simplifying reporting for small businesses, which will reduce the administrative burden on entrepreneurs. In addition, the development of government support programs, including tax breaks and financial incentives, can help small businesses adapt to crisis conditions. Effective financial management in such conditions will help ensure sustainability and preserve important resources for further recovery and growth.

Key words: *small businesses, financial reporting, simplified taxation system, accounting, war.*

Постановка проблеми. Малий бізнес відіграє ключову роль у сучасній економіці, забезпечуючи робочі місця, сприяючи інноваціям і підтримуючи стабільний економічний розвиток. Проте суб’єкти малого підприємництва стикаються з численними викликами в області введення бухгалтерського обліку, фінансової звітності та оподаткування, що ускладнює їх діяльність. Багатогранні податкові вимоги, нестабільність податкової системи і складність облікових процедур створюють значні перешкоди для зростання і стабільного функціонування малих підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, пов’язані з обліком, звітністю та оподаткуванням малих підприємств залишається предметом наукового інтересу багатьох вітчизняних вчених, зокрема Брадул О., Жеребко Ю. досліджували систему оподаткування суб’єктів малого підприємництва в реалізації державної фіскальної політики України [4], Маліков В.В., Плекан М.В., Йолтуховська О. Ю. вивчали сучасні тенденції у сфері обліку і оподаткування на малих підприємствах [5], а Швидкий О. В., Чабанюк О.М. розглядали ключові аспекти формування фінансової звітності суб’єкта малого підприємства в умовах війни [8].

Метою статті є аналіз сучасних підходів до обліку, звітності та оподаткування малих підприємств, виявлення основних проблем в цій сфері, а також розробка рекомендацій для покращення фінансового менеджменту суб’єктів малого підприємництва в умовах постійних змін.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є : 1) наукова література та статті — опрацьовано сучасні наукові дослідження, публікації у фахових журналах, що висвітлюють питання обліку, звітності

та оподаткування малого бізнесу; 2) законодавчі та нормативні акти — використано актуальні правові документи, які регулюють облікову політику, податкові режими та вимоги до звітності малих підприємств.

В процесі здійснення дослідження було використано наступні наукові методи: порівняльний аналіз — застосовано для оцінки відмінностей між загальною та спрощеною системами обліку; методи формалізації, аналізу та синтезу — для глибокого вивчення матеріалів проведено аналітичний огляд наявних досліджень і документів, що дозволило узагальнити різні підходи до обліку й оподаткування; логічного узагальнення результатів (формулювання висновків).

Виклад основного матеріалу. Малий бізнес є ключовим чинником економічного зростання. Завдяки своїй гнучкості та здатності швидко адаптуватися до змін, малі підприємства оперативно реагують на потреби споживачів і ринкові тенденції, тим самим забезпечуючи стабільність і різноманітність економіки навіть в умовах війни.

Відповідно до чинного законодавства України, малі підприємства поділяються на мікро- та малі підприємства за критеріями кількості працівників, обсягу річного доходу та специфіки діяльності (табл. 1). Ця класифікація дозволяє органам державного регулювання застосовувати адаптовані підходи до оподаткування, звітності та підтримки бізнесу, що сприяє зменшенню фінансового навантаження та стимулює розвиток малих підприємств у складних економічних умовах.

Таблиця 1

Критерії поділу підприємств на малі та мікропідприємства

Критерії	Мікропідприємства		Малі підприємства	
	Фізичні особи	Юридичні особи	Фізичні особи	Юридичні особи
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	до 2 млн. євро		до 10 млн. євро	
Середня кількість працівників	до 10 осіб		від 10 до 50 осіб	

Джерело: узагальнено авторами на основі [1]

В Україні відповідно до Податкового Кодексу України (ПКУ) діють дві системи оподаткування суб’єктів підприємницької діяльності (табл. 2) [2].

Оскільки малі підприємства мають обмежені ресурси та можливості для ведення обліку та складання звітності, законодавча база має на меті спрощення відповідних процесів для таких суб’єктів, але водночас зберігає вимоги до прозорості та відповідності загальним податковим стандартам.

Таблиця 2

Порівняльний аналіз механізму застосування загальної та спрощеної систем оподаткування

Критерій	Загальна система оподаткування	Спрощена система оподаткування
Ставки податку	податок на доходи – 18%, військовий збір – 5% з 1 жовтня 2024 ЄСВ – 22%	єдиний податок: від 1 до 20%, залежно від групи платника
Реєстрація платником ПДВ	при обсязі оподатковуваних операцій 1 млн. грн. є платником ПДВ	не є платниками ПДВ, лише платники 3,4 групи можуть бути платниками ПДВ
Звітний період	календарний рік чи квартал	календарний рік чи квартал, залежно від групи платника
Обсяг виручки та кількість працівників	обмеження відсутні	є обмеження
Особи, що можуть використовувати систему оподаткування	громадяни України та особи, що не мають громадянства	резиденти України; платники, що не мають податкового боргу
Бартерні операції, вексельні розрахунки, взаємозаліки	дозволено	заборонено
РРО	у загальному порядку	не використовує 1 група.
Порядок подання звітності	Податкову декларацію про майновий стан і доходи подається раз на рік.	Залежно від групи платника податку звітність подається раз на рік, раз на квартал

Джерело: складено на основі [3; 4]

Прийнятий закон про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану, передбачає підвищення з дня набрання чинності законом ставки військового збору з 1,5% до 5% для найманих працівників. При цьому для військовослужбовців і працівників ЗСУ, СБУ, СЗР, ГУР МО, Нацгвардії, прикордонників, УДО та ДССЗІ ставку залишили 1,5%.

Також він передбачає встановлення з 1 жовтня 2024 року військового збору для всіх ФОП I, II і IV груп у розмірі 10% від розміру мінімальної зарплати (тобто, 800 грн щомісяця). Крім того, йдеться про встановлення з 1 жовтня 2024 року військового збору у розмірі 1% від доходу для всіх ФОП та юридичних осіб III групи єдиного податку.

Порівняльний аналіз двох систем оподаткування показує, що для окремих категорій підприємців більш вигідною є спрощена система. Зокрема, вона дозволяє знизити податкове навантаження для підприємців з невеликим обсягом доходу та обмеженою кількістю працівників.

Війна в Україні спонукала уряд до введення спеціальних податкових пільг та відстрочок, які мають на меті полегшити фінансовий тягар на малий бізнес в умовах кризи (табл. 3). Окрім того, протягом 2022 року спостерігається тенденція до зменшення податкового та адміністративного тиску на ці підприємства, з метою стимулювання їх розвитку та підтримки підприємницької активності [5].

Таблиця 3

Ключові зміни спрощеної системи обліку та оподаткування в умовах воєнного стану 2023 року

Аспект	Зміни
Строки, визначені податковим законодавством	З 1 серпня 2023 року відновлено перебіг строків, зупинених через воєнний стан. Мораторій на відлік строку давності для перевірок.
Єдиний податок	Скасування особливої системи оподаткування єдиним податком за ставкою 2%. Відновлення обов'язку сплати єдиного податку для ФОП 1 та 2 груп

Податок на доходи фізичних осіб	Уточнення щодо звільнення від ПДФО благодійної допомоги. Звільнення від ПДФО доходу як компенсації за пошкоджене/знищене майно через військові дії.
ЄСВ	Уточнення штрафних санкцій за порушення законодавства про ЄСВ. Мораторій на перевірки ЄСВ до припинення воєнного стану. Особливості сплати ЄСВ після перевірок. Підняття максимальної бази для нарахування єдиного внеску. Відкликання пільги щодо добровільної сплати ЄСВ для ФОП.
РРО	Звільнення від відповідальності за порушення з 01.01.2022 по 01.10.2023. Звільнення від відповідальності за порушення з 01.10.2023 по 31.07.2025 у певних умовах.

Джерело: складено на основі [5]

Малі підприємства відіграють значущу роль у загальній системі бухгалтерського та податкового обліку, адже вони повинні вести точний фінансовий облік і подавати податкові декларації, що часто є складним і трудомістким завданням. Налагоджена обліково-аналітична робота має велике значення для дотримання малим бізнесом регуляторних вимог, що підкреслює їхню роль у системі бухгалтерського та податкового обліку. Це створює потребу в ефективній, дієвій і підтримуючій системі, яка б сприяла виконанню цих обов'язків.

Зазвичай система бухгалтерського обліку складається з облікової політики, форми бухгалтерського обліку та способу обробки облікової інформації.

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» № 996 від 16.07.1999 р., під терміном «облікова політика» розуміється сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності [6].

Малі підприємства мають унікальні особливості в обліку, які включають зокрема відображення господарських операцій в місяці, коли вони відбулися. Щодо методів обліку, передбачені два основні варіанти: метод простого обліку та метод спрощеного обліку, обираючи з яких малі

підприємства можуть зосередитися на тому, що найкраще підходить для їхнього конкретного бізнесу. Також малий бізнес може використовувати різні плани рахунків бухгалтерського обліку для відображення своєї економічної діяльності, включаючи:

- «План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарської діяльності підприємств» № 291;

- «План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій суб'єктів малого підприємництва» № 186. Варто відзначити, що спрощений план рахунків, на відміну від загального плану, включає тільки 30 синтетичних рахунків першого порядку [7].

Фінансова звітність малих підприємств в умовах війни набуває особливої значущості та складності. У зв'язку з економічною нестабільністю, порушенням ланцюгів постачання та кадровими змінами, малі підприємства часто стикаються зі зниженням доходів, що потребує адаптації в підходах до звітування.

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» № 996 від 16.07.1999 р., під терміном «фінансова звітність» розуміється звітність, що містить інформацію про фінансовий стан та результати діяльності підприємства [6].

Відповідно до стандартів обліку, надзвичайні витрати та доходи не включені у форми звітності. Їхнє відображення передбачено в рахунках бухгалтерського обліку, але наслідки агресії потрібно об'єктивно оцінювати у момент надзвичайних ситуацій та відновлення ресурсів. Ці факти вимагають відображення у фінансовій звітності, що впливає на визнання й оцінку складових звітності, а також на розкриття інформації про розподіл елементів Балансу та Звіту про фінансові результати, компенсації активів, погашення зобов'язань, можливі зміни в продажах, валютний вплив, ліквідність, управління ризиками та інші аспекти. В

умовах воєнного конфлікту фінансовий звіт суб'єкта малого підприємства стає ключовим інструментом для відображення наслідків та реагування на надзвичайні обставини. Національні та міжнародні стандарти обліку визначають підходи до обліку надзвичайних витрат та доходів [8].

Сучасні тенденції у сфері обліку і оподаткування малих підприємств тією чи іншою мірою формуються під впливом наступних чинників:

1. Вплив війни в Україні: військовий стан, мобілізація та економічні наслідки призвели до змін в оподаткуванні та обліку. На початку війни уряд вводив спеціальні податкові пільги, відстрочки або зменшення податкових ставок для підтримки малого бізнесу в умовах кризи. Бізнесам надавалася можливість переходу на спрощену систему оподаткування, за якою вони платили єдиний податок у розмірі 2% від обороту замість стандартного податку з обороту 5%. Однак ця система була скасована з 1 серпня 2023 року. Окрім цього, фізичні особи були звільнені від митного збору, акцизного податку та ПДВ при імпорті автомобілів. Мито не застосовувалося до імпорту товарів, за винятком алкоголю та тютюнових виробів. Також було впроваджено спрощення деяких облікових процедур, щоб зменшити адміністративний тягар на підприємства, які борються за виживання. Сьогодні ж економіка країни переходить на військові рейки, а тому малий бізнес повертається на звичайні ставки оподаткування.

2. Постійно змінюване законодавство: у зв'язку зі швидко змінними економічними та політичними умовами, законодавство в сфері обліку та оподаткування в Україні постійно адаптується. Це означає, що малі підприємства повинні постійно слідкувати за оновленнями в законодавстві, щоб забезпечити відповідність своїх облікових та податкових процедур сучасним вимогам [5].

Висновки і перспективи подальших досліджень. У контексті воєнних умов підвищення ефективності фінансового менеджменту суб'єктів малого підприємництва є критично важливим для їхнього

виживання та розвитку. Рекомендується вдосконалити облікову систему шляхом впровадження автоматизованих рішень, які дозволять зменшити трудомісткість обробки даних і підвищити точність фінансових операцій. Також слід звернути увагу на спрощення звітності для малого бізнесу, що дозволить зменшити адміністративне навантаження на підприємців. Крім того, розробка державних програм підтримки, включаючи податкові пільги та фінансові стимули, може допомогти малим підприємствам адаптуватися до кризових умов. Ефективне управління фінансами в таких умовах допоможе забезпечити стійкість і зберегти важливі ресурси для подальшого відновлення та зростання.

Література

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 26.10.2024).
2. Податковий кодекс України від 18.03.2020р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 26.10.2024).
3. Законопроект про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану №11416-д. URL: <https://www.kmu.gov.ua/bills/proekt-zakonu-pro-vnesennya-zmin-do-podatkovogo-kodeksu-ukraini-shchodo-osoblivostey-opodatkuvannya-u-period-dii-voennogo-stanu> (дата звернення: 26.10.2024).
4. Брадул О., Жеребко Ю. Система оподаткування суб'єктів малого підприємництва в реалізації державної фіскальної політики України. *Економічний аналіз*. 2024. Т. 34, № 3. URL: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/6091/6565657420> (дата звернення: 26.10.2024).
5. Маліков В.В., Плекан М.В., Йолтуховська О. Ю. Сучасні тенденції у сфері обліку і оподаткування на малих підприємствах. *Наукові*

перспективи. 2024. № 1(43). URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/8810> (дата звернення: 27.10.2024).

6. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 27.10.2024).

7. Скрипник С. В., Лавров Р. В., Шепель І. В. Облік і оподаткування суб'єктів малого підприємництва. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 52. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2579> (дата звернення: 28.10.2024).

8. Швидкий О. В., Чабанюк О.М. Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємства в умовах війни. *Матеріали XIX Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Львів, 2024. С. 126-128. URL: https://www.lute.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/pidrozdily/Naukovo_Doslidna_Chastyna/Docs/2024_Conf/2024_Zbirnik_Stud_kafedra_OKAO_30.05.2024_LTEU_Kinc._1.pdf#page=127 (дата звернення: 28.10.2024).

References

1. Economic Code of Ukraine dated January 16, 2003. No. 436-IV. Available at <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> [in Ukrainian].
2. Tax Code of Ukraine dated March 18, 2020. No. 2755-VI. Available at <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> [in Ukrainian].
3. Draft law on amendments to the Tax Code of Ukraine regarding the peculiarities of taxation during martial law. Available at <https://www.kmu.gov.ua/bills/proekt-zakonu-pro-vnesennya-zmin-do-podatkovogo-kodeksu-ukraini-shchodo-osoblivostey-opodatkuvannya-u-period-dii-voennogo-stanu> [in Ukrainian].

4. Bradul O., Zharebko Yu. (2024). Systema opodatkuvannia subiektiv maloho pidpriemnytstva v realizatsii derzhavnoi fiskalnoi polityky Ukrainy [The system of taxation of small business entities in the implementation of the state fiscal policy of Ukraine]. *Ekonomichnyi analiz*. Vol. 34, No. 3. Available at <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/6091/6565657420> [in Ukrainian].

5. Malikov V.V., Plekan M.V., Yoltukhovska O. Yu. (2024). Suchasni tendentsii u sferi obliku i opodatkuvannia na malykh pidpriemstvakh [Modern trends in the field of accounting and taxation at small enterprises]. *Naukovi perspektyvy*. No. 1 (43). Available at <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/8810> [in Ukrainian].

6. On Accounting and Financial Reporting in Ukraine: Law of Ukraine dated July 16, 1999 No. 996. Available at <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> [in Ukrainian].

7. Skrypnyk S. V., Lavrov R. V., Shepel I. V. (2023). Oblik i opodatkuvannia subiektiv maloho pidpriemnytstva [Accounting and taxation of small business entities]. *Ekonomika ta suspilstvo*. Vol. 52. Available at <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2579> [in Ukrainian].

8. Shvydkyi O. V., Chabaniuk O.M. (2024). Finansovyi zvit subiekta maloho pidpriemstva v umovakh viiny. *Materialy XIX Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii*. Lviv. pp. 126-128. Available at https://www.lute.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/pidrozdily/Naukovo_Doslidna_Chastyna/Docs/2024_Conf/2024_Zbirnik_Stud_kafedra_OKAO_30.05.2024_LTEU_Kinc._1.pdf#page=127 [in Ukrainian].